

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ
ΡΕΘΥΜΝΟ 2005**

Πρόλογος

Τα βιβλία αποτελούν «παιδιά» του συγγραφέα είτε ως προϊόντα λογοτεχνικής έμπνευσης είτε ως απόρροια επιστημονικής έρευνας. Σε αντίθεση με τα βιβλία μεμονωμένων δημιουργών, οι επιστημονικές επετηρίδες ανήκουν στην κατηγορία των συλλογικών τόμων. Η έμπνευση και η βούληση για τη δημιουργία τους μπορεί να ανήκει σε κάποιο συγκεκριμένο πρόσωπο, ωστόσο το όνειρο του ενός δεν μπορεί να πάρει σάρκα και οστά χωρίς τη συμμετοχή και τη συνεργασία των πολλών.

Η «Ελεύθερα» γεννήθηκε στο Τμήμα Ψυχολογίας, του Πανεπιστημίου μας. Την βάπτισαν με το όνομα ενός αρχαιολογικού τόπου μαγικού, συνώνυμου της Κρήτης και του Πανεπιστημίου, και την φρόντισαν, όπως φροντίζουμε όλα τα δικά μας πλάσματα, τα αγαπημένα. Και ύστερα την άφησαν να κάνει το πρώτο της βήμα στον έξω κόσμο, στα άλλα Τμήματα, στις άλλες Σχολές, στα άλλα Πανεπιστήμια.

Η νέα αυτή «Ελεύθερα» του Τμήματος Ψυχολογίας, με το όνομά της γραμμένο με μεγάλα γράμματα στο εξώφυλλο της Επετηρίδας, παραπέμπει σε μια άλλη ανασκαπτέα γη, τη γη της ψυχής και του νου, τη γη της ομαδικής και της συλλογικής επιστημονικής προσπάθειας. Και αφού έκανε το πρώτο της βήμα, κάνει τώρα το δεύτερο και ετοιμάζει το αμέσως επόμενο, ανοιχτή σε διαδρομές, ανοιχτή σε συμμετοχή, ανοιχτή στον επιστημονικό διάλογο.

Εκ μέρους της Πρυτανείας θα ήθελα να συγχαρώ τον Πρόεδρο του Τμήματος Ψυχολογίας κ. Γ. Γαλάνη, τη συντακτική επιτροπή της «Ελεύθερας» και το Τμήμα συνολικά για την πρωτοβουλία τους και τη συμβολή τους στη γενικότερη επιστημονική δραστηριότητα του Ιδρύματος. Εύχομαι, στην «Ελεύθερα» να προχωρήσει στο μέλλον με σταθερά βήματα και με την αμέριστη συμπαράσταση όλων.

Ιωάννα Γιατρομανωλάκη
Η Αντιπρύτανης Υποδομών & Φοιτητικής Μέριμνας
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Προλογικό Σημείωμα

Ο δεύτερος τόμος της Επιστημονικής Επετηρίδας «ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ» του Τμήματος Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης, παρά τις δύσκολες και αντίξοες συνθήκες (κυρίως οικονομικές) είναι μια πραγματικότητα και αποτελεί απόδειξη μιας σταθερά διαφαινόμενης ανοδικής πορείας, η οποία εκφράζεται ποικιλοτρόπως και γίνεται αισθητή στην πανεπιστημιακή κοινότητα αλλά και την κοινωνία γενικότερα.

Σε αντίθεση με τον πρώτο τόμο, ο ανά χειράς τόμος περιλαμβάνει και εργασίες συναδέλφων από άλλα Τμήματα καθώς και μια γερμανόφωνη εργασία, γεγονός που ενισχύει την άποψη ότι η Επετηρίδα αποτελεί έγκυρο βήμα προβολής και ενίσχυσης του επιστημονικού διαλόγου σε εθνικό και διεθνικό επίπεδο.

Ο τρίτος τόμος, όπως προαναγγέλθηκε από την δημοσίευση του πρώτου τόμου θα είναι αγγλόγλωσσος με κύρια θεματική ενότητα «Ηθικά διλήμματα στην επιστήμη της Ψυχολογίας» (Psychological science: Contemporary ethical dilemmas).

Εκ μέρους του Τμήματος συγχαίρω όλους όσους εργάστηκαν για την έκδοση αυτού του τόμου και εύχομαι ολόψυχα να συνεχίσουν με την ίδια επιτυχία τις άοκνες προσπάθειές τους και στο μέλλον για την συνεχή έκδοση της Επετηρίδας.

Γιώργος Νικ. Γαλάνης
Πρόεδρος του Τμήματος Ψυχολογίας

Εισαγωγή

Ο ανά χειράς δεύτερος τόμος της Επιστημονικής Επετηρίδας του Τμήματος Ψυχολογίας «ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ» φιλοξενεί εννέα (9) εργασίες [οκτώ (8) ελληνόγλωσσες και μία (1) γερμανόγλωσση], μια βιβλιοπαρουσίαση και το «Χρονικό του Πανεπιστημιακού Έτους 2004-2005». Οι εργασίες παρατίθενται κατά αλφαβητική σειρά των συγγραφέων των εργασιών και όχι κατά θεματική ενότητα. Η γερμανόφωνη εργασία παρατίθεται στο τέλος των ελληνόφωνων εργασιών και μας εισάγει στη θεματική του τρίτου τόμου της «ΕΛΕΥΘΕΡΝΑΣ» (2006) που όπως προαναγγέλθηκε είναι αγγλόφωνος με κύρια θεματική ενότητα «Ηθικά διλήμματα στην Επιστήμη της Ψυχολογίας».

Στην πρώτη μελέτη του τόμου με τίτλο: «Επίδραση της πυκνότητας και της ομοιότητας επιφανειών, στην πλάνη του Benary» η Αικατερίνη Γιωτάκη, η Μαρία-Μαγδαληνή Μαντά και ο Ηλίας Οικονόμου εξετάζουν την επίδραση που έχει η πυκνότητα των στοιχείων του φόντου (articulation), καθώς και η ομοιότητα (similarity) με τις γκρι επιφάνειες-στόχους, στο μέγεθος της πλάνης. Υπενθυμίζεται ότι στη γνωστή πλάνη του Benary (1924), δύο ίδιες γκρι επιφάνειες φαίνονται να έχουν διαφορετικό χρώμα, αν και συνορεύουν εξίσου με λευκό και μαύρο φόντο. Στα υποκείμενα της έρευνας, οι ερευνητές παρουσίασαν έξι (6) διαφορετικές παραλλαγές της πλάνης, όπου μετέβαλαν την πυκνότητα των στοιχείων αλλά και την ομοιότητά τους με τους στόχους. Τα αποτελέσματα, σύμφωνα με τους συγγραφείς, έδειξαν ότι η πυκνότητα των στοιχείων αυξάνει το μέγεθος της πλάνης. Επίσης, τα αποτελέσματα αυτά φαίνεται να στηρίζουν τις εξηγήσεις της πλάνης που βασίζονται σε χρωματικούς υπολογισμούς μέσα σε κοινές αντιληπτικές ομάδες και όχι σε ερμηνείες μοντέλων φυσιολογίας που βασίζονται σε περιφερικούς μηχανισμούς του οπτικού μας συστήματος. Ενδιαφέρουσα μελέτη, η οποία εντάσσεται στο γνωστικό πεδίο της Γενικής Ψυχολογίας κατά την γερμανική εκδοχή, της Πειραματικής Ψυχολογίας κατά την αγγλοσαξονική αντίληψη. Επισημαίνω δε, ότι στον τομέα της ψυχολογικής επιστήμης στην Ελλάδα ελάχιστοι είναι εκείνοι οι συνάδελφοι οι οποίοι ασχολούνται με την βασική πειραματική έρευνα.

Στην δεύτερη εργασία με τίτλο: «Τρίτη ηλικία και το φαινόμενο της άσκησης βίας» ο Δημήτρης Γρέβιας επιχειρεί μια σύντομη περιγραφή των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων της Τρίτης Ηλικίας, της βίας και των μορφών βίας στην Τρίτη Ηλικία και παραθέτει στοιχεία σχετικών ερευνών που έγιναν σε

διάφορες δυτικές χώρες. Επίσης, στην εργασία γίνεται αναφορά στη βιωματική εμπειρία και επεξεργασία της βίας και η εργασία κλείνει με προτάσεις για περαιτέρω έρευνα του φαινομένου, δεδομένου ότι στην Ελλάδα ελάχιστες εμπειρικές έρευνες υπάρχουν σχετικά με το θέμα αυτό, παρότι το φαινόμενο της βίας στην Τρίτη Ηλικία βρίσκεται σε αρκετά υψηλό στατιστικά ποσοστό.

Στην τρίτη εργασία με τίτλο: «Πρότυπα Ενδοοικογενειακών Σχέσεων μεταξύ Τριών Γενεών. Ο ρόλος τους στη Λειτουργικότητα της Πυρηνικής τους Οικογένειας» η Ευστρατία Καραγιάννη, η Καλλιόπη Χατήρα και ο Παναγιώτης Σίμος διερευνούν στα πλαίσια της ελληνικής πραγματικότητας και πάνω στη βάση της Διαγενεακής Συστημικής Προσέγγισης, εάν και πώς τα πρότυπα οικογενειακών σχέσεων μεταβιβάζονται δια μέσου των γενεών και πώς αυτά τα πρότυπα επηρεάζουν τη λειτουργικότητα της οικογένειας στο παρόν. Ως κύριο ερευνητικό εργαλείο χρησιμοποιήθηκε το Ερωτηματολόγιο Οικογενειακών Σχέσεων (PAFS -Q), ενώ το δείγμα αποτέλεσαν N=144 ενήλικα άτομα από τρεις ελληνικές περιοχές με διαφορετικά πληθυσμιακά χαρακτηριστικά. Τα ευρήματα της έρευνας, σύμφωνα με τους συγγραφείς, επιβεβαιώνουν την υπόθεση της διαγενεακής μεταβίβασης .

Στην τέταρτη εργασία του τόμου που φέρει τον τίτλο: «Λήψη αποφάσεων καριέρας-σταδιοδρομίας: Αντιλαμβανόμενα από τους εφήβους εμπόδια σε σχέση με τα μελλοντικά τους σχέδια και πιθανοί διαμεσολαβητικοί παράγοντες», ο Δημήτρης Κατσίκης και η Έφη Συγκολλίτου διερευνούν τις πιθανές σχέσεις μεταξύ φιλοδοξιών και προσδοκιών σταδιοδρομίας των εφήβων με τα αντιλαμβανόμενα από τους εφήβους εμπόδια στην πορεία της λήψης μελλοντικών αποφάσεων. Το δείγμα αποτελούνταν από 310 μαθητές, 150 αγόρια και 160 κορίτσια, Γ΄ Γυμνασίου και Α΄ Λυκείου. Οι φιλοδοξίες και προσδοκίες για το μέλλον μετρήθηκαν με έναν Κατάλογο Γενικών Φιλοδοξιών Σταδιοδρομίας και ένα Ερωτηματολόγιο Γενικών Προσδοκιών Αποτελέσματος Σταδιοδρομίας, ενώ τα εμπόδια σταδιοδρομίας μετρήθηκαν με ένα Ερωτηματολόγιο Εμποδίων Σταδιοδρομίας. Τα εργαλεία αυτά κατασκευάστηκαν για τους σκοπούς της έρευνας. Τα αποτελέσματα συζητώνται στο πλαίσιο σχεδιασμού προγραμμάτων πρόληψης και παρέμβασης στο σχολείο. Ενδιαφέρουσα εργασία δεδομένου ότι στην Ελλάδα υπάρχουν ελάχιστες εμπειρικές έρευνες σχετικά με την νεολαία και τους έφηβους.

Στην πέμπτη εργασία με τίτλο: «Ικανότητες συναισθηματικής νοημοσύνης, κοινωνική στήριξη και ποιότητα ζωής» ο Κωνσταντίνος Καφέτσιος και η Αγγελική Πετράτου εξετάζουν τη σχέση ανάμεσα στις ικανότητες Συναισθηματικής Νοημοσύνης και στην κοινωνική στήριξη και ποιότητα ζωής, ελέγχοντας στατιστικά την επίδραση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας. Στην έρευνα έλαβαν μέρος 155 φοιτήτριες από τα Πανεπιστήμια Αθηνών και

Κρήτης, οι οποίες συμπλήρωσαν διάφορα τεστ (Τεστ Συναισθηματικής Νοημοσύνης MSCEIT, Μικρή Κλίμακα Κοινωνικής Στήριξης, Κλίμακα Μοναξιάς, και Περιστασιακού Άγχους, τεστ χαρακτηριστικών προσωπικότητας (ΤΕΧΑΠ)) και δύο από τις τέσσερις κλίμακες της κλίμακας Ποιότητας Ζωής του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας. Τα ευρήματα των συσχετίσεων έδειξαν σημαντικές σχέσεις ανάμεσα σε όψεις της Συναισθηματικής Νοημοσύνης, την κοινωνική στήριξη, τη μοναξιά και την ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων αλλά και μεταξύ της Συναισθηματικής Νοημοσύνης και του περιστασιακού άγχους. Τα αποτελέσματα τις έρευνας, σύμφωνα με τους συγγραφείς επιβεβαιώνουν την διακριτική, προγνωστική και προσαυξητική εγκυρότητα του τεστ MSCEIT.

Στην έκτη εργασία με τίτλο: «Η έννοια της ανθεκτικότητας κατά την εφηβεία: Θέματα θεωρητικού ορισμού και μεθοδολογικού σχεδιασμού», η Σοφία Λεοντοπούλου μελετά τις εννοιολογικές κατασκευές που αφορούν στα φαινόμενα της ανθεκτικότητας κατά την εφηβική ηλικία δηλαδή στις δυναμικές εκείνες διαδικασίες που ευνοούν την ομαλή προσαρμογή του ατόμου κάτω από δυσχερείς συνθήκες. Παράλληλα εξετάζονται οι μεθοδολογικές διαστάσεις οι οποίες υπογραμμίζουν τον θεωρητικό καθορισμό των πλαισίων της ανθεκτικότητας. Παρουσιάζονται επιλεκτικά οι σταθμοί στην έρευνα της ανθεκτικότητας από τα πρώτα της στάδια, όπως και οι πιο σύγχρονες προβληματικές σχετικά με το λειτουργικό ορισμό της, στα πλαίσια του διαδικαστικού μοντέλου άγχους, ως εξελικτικού αποτελέσματος αλληλεπιδραστικών διαδικασιών, ανάμεσα σε παράγοντες κινδύνου και σε παράγοντες ή μηχανισμούς προστασίας. Επίσης, μελετώνται οι τύποι των επιδράσεων διαφόρων μεταβλητών και τα αντίστοιχα μοντέλα προστασίας που προκύπτουν, ενώ συζητούνται δύο διαφορετικές μεταξύ τους αλλά συμπληρωματικές μεθοδολογικές αναλυτικές προσεγγίσεις των παραπάνω μοντέλων. Τέλος, προσφέρονται κατευθύνσεις για μελλοντικές ερευνητικές προσπάθειες.

Στην έβδομη εργασία με τίτλο: «Γενική Αυτοαντίληψη και Αυτοεκτίμηση Μαθητών ηλικίας 11-14 ετών: Ευρήματα Εμπειρικής Έρευνας σε Σχολεία της Ηπείρου», ο Παναγιώτης Ι. Τσάκαλης και η Εύη Σ. Σούρλου εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στη σχέση της αυτοεικόνας των μαθητών με συγκεκριμένα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά όπως το φύλο, η σχολική βαθμίδα, ο πληθυσμός της περιοχής του σχολείου, οι επαγγελματικές-ακαδημαϊκές φιλοδοξίες, το πλήθος των αδερφών και το κοινωνικό στρώμα της οικογένειας των μαθητών (επάγγελμα πατέρα, μορφωτικό επίπεδο γονέων). Στην έρευνα έλαβαν μέρος 2.450 μαθητές ηλικίας 11-14 ετών από σχολεία της Ηπείρου, συμπληρώνοντας ένα ερωτηματολόγιο βασισμένο στην κλίμακα μέτρησης της αυτοαντίληψης και αυτοεκτίμησης της S. Harter. Τα ευρήματα της έρευνας επιβεβαιώνουν τις αρχικές υποθέσεις των συγγραφέων.

Στην όγδοη εργασία με τίτλο: «Το ελληνόγλωσσο ονοματολόγιο συναισθημάτων», η Άννα Τσαντήλα επιχειρεί να ανακαλύψει, με μια σειρά ερευνών, το κενό απαρίθμησης ειδών συναισθημάτων στην ελληνική γλώσσα. Αποτέλεσμα των ερευνών αυτών ήταν η συγκέντρωση και ταξινόμηση των ουσιαστικών της ελληνικής γλώσσας που αντικατοπτρίζουν συναισθήματα, καθώς και η σύγκριση της συλλογής αυτής με άλλες αντίστοιχες ξενόγλωσσες συλλογές. Τα ονόματα που «άντεξαν» τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις των δύο πρώτων ερευνών ταξινομήθηκαν στα πλαίσια μιας τρίτης έρευνας με τη μέθοδο ταξινόμησης καρτελών. Με την ανάλυση συστάδων οι εκατόν δέκα (110) λέξεις ταξινομήθηκαν σε δέκα επτά (17) ομάδες συναισθημάτων. Η σύγκριση των αποτελεσμάτων αυτών με τα αντίστοιχα του γερμανόφωνου και αγγλόφωνου χώρου έφερε στην επιφάνεια πολλές ομοιότητες αλλά και αξιοσημείωτες διαφορές.

Τέλος η ένατη εργασία του Erich H. Witte της Imke Heitkamp και της Maren Wolfram φέρει τον τίτλο: «Zur simulierten Rechtfertigung wirtschaftlicher und medizinischer Entscheidungen in Ethikkommissionen: Eine empirische Analyse des Einflusses von Rollenerwartungen» («Σχετικά με την προσομοιωμένη δικαιολόγηση οικονομικών και ιατρικών αποφάσεων σε επιτροπές ηθικής: Μια εμπειρική ανάλυση της επιρροής των προσδοκιών των ρόλων»). Η μελέτη αυτή ερευνά το ερώτημα αν από άτομα με διαφορετικούς κοινωνικούς ρόλους αναμένονται διαφορετικές αποφάσεις και κρίσεις, σε συνάρτηση με ηθικά ζητήματα. Στην έρευνα συμμετείχαν 551 υποκείμενα τα οποία έκαναν σκέψεις σχετικά με μια συνθήκη (κατάσταση), ενός φορέα-ρόλου και με βάση αυτή την συνθήκη να παρακολουθήσουν την αναμενόμενη επιχειρηματολογία του αποφασίζοντος. Τα υποκείμενα έρευνας ήρθαν αντιμέτωπα με ένα από τα δύο ακόλουθα σενάρια: Στην πρώτη περίπτωση έπρεπε να υπολογίσουν, πώς ένας ιδιαίτερος φορέας ρόλου (π.χ. εξωτερικός σύμβουλος, πολιτικός, δικηγόρος) θα συμπεριφερόταν αν βρισκόταν αντιμέτωπος με ένα περίπλοκο οικονομικό πρόβλημα (θα μετέφερε την παραγωγή στο εξωτερικό ή θα προσπαθούσε να μειώσει το κόστος παραγωγής χωρίς να την μεταφέρει στο εξωτερικό.). Στην δεύτερη περίπτωση τα υποκείμενα έπρεπε να αξιολογήσουν πώς ένας φορέας ρόλου (αφορά τον ίδιο τον γιατρό, κοινωνικό επιστήμονα) θα αντιδρούσε σε ένα ηθικό πρόβλημα από το πεδίο της ιατρικής (συμφωνεί με ένα πείραμα μετάλλαξης των γονιδίων ώστε να αποφευχθούν ασθένειες κληρονομικότητας ή διαφωνεί με ένα τέτοιο πείραμα). Κατ' αρχήν έπρεπε να ληφθεί μία απόφαση, η οποία τελικά έπρεπε να δικαιολογηθεί σύμφωνα με τέσσερις κλασικές βασικές ηθικές θέσεις: ηδονισμός, ουτιλιταρισμός (ωφελιμισμός), δεοντολογία και διαίσθηση.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι εκτιμήσεις σπουδαιότητας των τεσσάρων ηθικών βασικών θέσεων διαφοροποιούνται ανάλογα με το πλαίσιο (οι-

κονομικό έναντι ιατρικού). Στο οικονομικό χρησιμοποιείται ο ουτιλιταρισμός και η δεοντολογία για την δικαιολόγηση, ενώ στο ιατρικό χρησιμοποιείται κυρίως ο ηδονισμός και ο ουτιλιταρισμός. Μια σύγκριση των ευρημάτων της έρευνας με τα ευρήματα προηγούμενης έρευνας σχετικά με τις καταστάσεις «προσδοκίες ρόλου» (τρέχουσα έρευνα) και «συμπεριφορά ρόλου» (προηγούμενη έρευνα), δείχνει ουσιαστικές διαφορές.

Όμως με αυτό το θέμα των ηθικών διλημάτων θα ασχοληθούμε διεξοδικότερα, όπως ήδη προαναφέρθηκε στον επόμενο τόμο με ενδιαφέρουσες εργασίες.

Τέλος, η Αγγελική Γενά παρουσιάζει το βιβλίο του Ρόμπερτ Μέλλον: «Η ανάλυση της συμπεριφοράς», Αθήνα (2005) των εκδόσεων «Ελληνικά Γράμματα».

Στο «Χρονικό του Πανεπιστημιακού Έτους 2004-2005» περιλαμβάνονται πληροφορίες σχετικά με τα μέλη του Διδακτικού Προσωπικού, το Διοικητικό Προσωπικό, τους φοιτητές, τους πτυχιούχους, τους μεταπτυχιακούς φοιτητές και τις διδακτορικές διατριβές που έχουν εγκριθεί ή εκπονούνται καθώς και οι διάφορες εκδηλώσεις που έχουν διοργανωθεί από το Τμήμα μας.

Ως Πρόεδρος του Τμήματος και υπεύθυνος της έκδοσης της Επετηρίδας θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στους συγγραφείς των άρθρων, που μας εμπιστεύτηκαν τις εργασίες τους για δημοσίευση, καθώς και τους κριτές των εργασιών, οι οποίοι με τις εύστοχες επισημάνσεις τους συνέβαλαν ουσιαστικά στην ποιοτική διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη της Επιτροπής της Επετηρίδας, Ιωάννη Νέστορος, Ανδρέα Καστελλάκη και Καλλιόπη Χατήρα. Ιδιαίτερα ουσιαστική ήταν η συμβολή του συναδέλφου Ανδρέα Καστελλάκη ο οποίος, κυρίως το τελευταίο εξάμηνο λειτούργησε ως «συντονιστής». Επιπλέον να ευχαριστήσω τα μέλη της Γραμματείας του Τμήματος, Ναταλία Χρονοπούλου και Μαριάννα Κουγιτάκη, για την καταγραφή των στοιχείων του «Χρονικού του Πανεπιστημιακού Έτους». Για την τεχνική υποστήριξη και την συνεργασία τους είμαι ιδιαίτερα ευγνώμων στον Γεώργιο Κανδύλη και την Χαρά Περιστερίδη και στην Παρασκευή Σακαβέλη για τη φιλολογική επιμέλεια και συνεργασία της. Τέλος, θερμές ευχαριστίες οφείλω στην αντιπρύτανη υποδομών και φοιτητικής μέριμνας Ιωάννα Γιατρομανωλάκη, η οποία ανταποκρίθηκε πρόθυμα στην πρόσκλησή μου να προλογήσει τον παρόντα τόμο.

Κλείνοντας την σύντομη «εισαγωγή» του δεύτερου τόμου της Επιστημονικής Επετηρίδας του Τμήματος Ψυχολογίας «ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ» θα ήθελα να επισημάνω ότι για τυχόν λάθη ή παραλήψεις την ευθύνη φέρει εξ ολοκλήρου ο υπεύθυνος της έκδοσης.

Καθηγητής Γιώργος Νικ. Γαλάνης

Διόρθωση

Στον προηγούμενο τόμο της Επιστημονικής Επετηρίδας στην εργασία «Ψυχολογική Τρομοκρατία στο Σχολείο Σήμερα» στην κυρία Καλλιόπη Βλαστού αποδίδονται ευχαριστίες, ενώ το σωστό είναι ότι η κυρία Καλλιόπη Βλαστού είναι δεύτερη συν-συγγραφέας από τους τρεις συγγραφείς της εργασίας.